

Historia februm epidemiarum, tum intermitten-
tium, cum remittentium, qua annos MDCLXXXII,
LXXXIV, et LXXXV per plurimas Hispaniae Provincias
potissimum exarsere sunt.

Catalaunia Post aequinoctium autumnale anni MDCLXXXII appa-
ruit *Alenda* in Catalaunia remittentis febris species, qua
vulgari nimis Putride maligna nomine insignita est.
Autumno et hyeme vir sporadici morbi limites prae-
gressa, adventante vere anni MDCLXXXIII. epidemicè
gravari coepit, ubique claudens rumpens in plura
illius Provinciae oppida, Urgellensis praesertim planities,
tractus Sagarrariensis, et Tarraconensis campi irru-
pit, quae ad hybernum usque solstitium depopulata est.

Proterminata per hybernem videbatur epidemia, cum cir-
ca aequinoctium vernale anni MDCLXXXIV. in quibus-
dam Tarraconensis ~~campi~~ ^{denique} oppidis saeviter recur-
sit, ubique ~~novum~~ ^{denique} infestavit, et Dextorae ad usque
vicosque ei vicinos autumnis progressa est, ubi intermit-
tentis potius, quam remittentis formam induit. Eodem
vere per confines dragoniae oxas reaperio, Baetabrum
conterminosque pagos adorta, magnam inde huiusce
Provinciae partem peragravit, quam sub utraque inter-
mittentis et remittentis febris specie, quemadmodum Dex-
torae, sed saeviori impetu invasit.

Hybernus gelu epidemiam pariter coepit, non extinguit.

711
imò, ^{et} quamprimum ea sequentis anni MDCLXXXV. te-
porem verum sensit, novum veluti vigorem adeptus,
directo versus occidentalem dragonis plagam cursu, Car-
pentois populis inquit, et utraque Castellam occu-
pavit, ac, tamquam si vires adquirexet euroides, in regio-
nense regnum, ^{Bethuriam} ~~et regnum~~, Beticam, Granatam,
Muxiam, et partem Valentini regni, Dextoram usque
se se diffudit. Non equa tamen ubique fuit ejus series;
nec ~~et~~ eadem ubique facies; cum aliquibus in locis pri-
tinae quidem remittentis febris naturam, quam in
Catalauniam et dragoniam induerat, conservasset, dum
plura alia intermittentis irregularis, et saepe insidiosa
more adoriebatur.

712
Namquam una eademque fuerit ab epidemica ortu re-
mittentis febris species, diversa tamen in diversis aegrotis
instituta prima videbatur. Exordium ut plurimum ducebat
morbus à variis horripitationibus, aut magis minime
sensibili frigore, quod intensus calor excipiebat, quinque
paucis à decubitu in lecto horis universali sudore compe-
satus. Febris erat mitis, continua, remittens; pulsus, etsi
quandoque plenus, nullà praeditus duntaxat; dolor capitis a-
cutus aut gravativus, praesertim incipitis; sitis vehemens;
cibi omnis fastidium, lingua sputa albo flavescente mu-
core obducta, opprimens cordiam anxietas, vomendi co-
natus, et saepius vomitus flava viridive bilis, incensio es-
tate et autumnii initio, quam vere et post stricturam, quo

70
tempore majori pituita quantitate involuta gaudibat. Tri-
na primis diebus limpidam aut naturali similes, dein rubra et
turbida apparebat. Urina occupabat latitudo, dolores ad exant
vasa, aut dorso lumbisque affrui; turis quoddam vesabat,
aut deficiendi difficultas, quamvis horum fauces nullum
penè conspectui vitium offerrent. Sanguis demum è verâ
extractus insulam rheumaticâ crustâ tectam, flavoque se-
ro innatantem spiritum exhibebat.

In hoc rerum statu primam febrè transigere solebat
morbus hebdomadam, quin augmentum capere videretur,
præterquamquod febris vespertinis horis amplius ex-
isteret, et quardam hemitritos moris exacerbatatur. Ex-
hinc cuncta inflammabantur, synthorata, novaque in-
perveniebant. Frequentior et debilior fiebat pulsus, res-
piratio minus libera, lingua aridior, caput gravius, oces
licet ad dormiendum propinquis, vix somnum capiebat ni-
si in cubilibus statim somniis interruptum, donec à decimo
ad decimum quantum diem in soporem incidere idemidem
dedicans. In faucibus cerebri antrela regnabat pulmo-
num oppressio, tumebat facies, rubebat oculorum adnata,
tympaniticum plurimum tumescebat abdomen albo et viridi
suppressis; aliis vero involuntariè quasi fluebat urina ju-
mentorum lotio similis, et alius liquida et putida, vermicibus
nonnunquam scatens, aut cruenta. Sub profundior caput
gravabat sopor, cò major erat pulsus depressio, debilitas et
inequalitas, intermittentiâ non raro comitata. Epigastria
morosa, aut sanguinis è naribus stillicidium quibus-

dam accidebant. Suppini jacebant aegri: tendinum sub
 cultus percontiebatur in corpore, nec deerant crebra ve-
 ri motus convulsivi. Singultus denum, lingua tremu-
 la et nigrescent^{timis}, quandoque sulcata, dentes animi castra
 tecti, foetens halitus, stertor, et pulsus deficiens stantem
 praeforibus mortem nuntiabant, quae decima quartam
 plerumque die accidebat, licet non defuerint aegri, qui
 citius à septimo ad nonum, et qui tardius à decimo septi-
 mo ad vigesimum primum diem occubuerint. Teruntamen
 ex his qui decimum quartum diem praetergressi sunt,
 morbum non pauci superaverunt, quos valens natura in
 tanto vite discrimine criminis faciens, decimo septimo, aut
 vigesimo primo die ab oculi faucibus reduxit. Hoc maxime
 sperare licuit, cum turgentem in primis viis biliorum cacho-
 chiliae axis, aut natura visum, deorsum se initio expelle-
 re sategit; et rubescens urina ejusdem coloris redimentum
 à septimo die constanter deposuit. Hinc signis, ex quo jam be-
 né in Coacis auguravit Hippocrates, alia boni ominis
 ante exitum accedebant, elatior neonge pulsus, lingua humi-
 dior, minusque profundus sopor, à quo eger, lento eque
 gressu ac in eum incidemat, excutiebatur. Victis tandem
 natura uberes biliorum humorum defectiones promovens,
 sudore dein critico morbo finem imponebat.

Quibusdam aegris, pauperibus praesertim et malo alitis, oc-
 cultis invidiatur febri. Tristis eos per dies aliquot tenebat
 apathia, quā nec sui, nec aliorum curam gerebant, sed con-
 tinuè et inquieti modò stabant, modò decumbant, donec

gravis laetudo illos lectu teneri cogeret. Nonnumquam
temporis febricitantes vix vivebant, omne tamen abhor-
rebant alimentum: continuo nauseabundi parum pitui-
ta pene nonnae quondamque evomebant, quae linguam offe-
dens nausearumque vaporem impertiebatur: caput illis
obtusè dolebat; ingens vero anxietas et lassitudo eorum
vires quam citò prosternebant: molesti admodum aderant
momentanei ardores, caput praecipue cum vertigine im-
petentes, quibus alterna perfrigeratio succedebat.

Hoc erat septem primis diebus mali facies, quibus ~~trans~~
transactis omnia confestim in pejus fiebant, iisdem
non modo, quae reliquis accidebant agnitis, supervenienti-
bus symptomatibus, sed et aliis, quae insidiosè hisce febrilibus
magis propria videbantur. Huiusmodi fuerunt oris ca-
put vultumque invehentes, dum nares et aures frigebant,
gelidusque et viscidus sudor frontem occupabat; aut inten-
sus faciei ardor, dum extremae artus maximeque frigida-
tem amutabantur. Paxorides et varii coloris miliaria papu-
lae ex petechia, licet non raro et pruritus agnis superve-
nerint, neutroque fuerint citico, magis tamen ominosa
fuerunt posterioribus. Crudior diutius fuit urina innoxia aqua
limpida, aut rursus lactis immitis; pulsus admodum oppressus,
debilis et inordinatus, tantumque virium languor, ut magis
levi motu animi lingue exortur; quapropter, cum malo im-
par natura aegri crisi moti retia, febre hac detentio.

dem quidem quo priores equitatis terrore, sed multo plures,
et plerumque lethargici fato succubuerunt.

Raro status nos epidemica hac febris citius percurrit,
nisi vehemens admodum ingrueret, arida statim lingua,
delirio et perectis comitata, quae tunc ante undecimum di-
em in salutem aut mortem iudicata est; vel cum statim ac
praenuntia epidemia symptomata apparere, natura spon-
te, aut exhibitio mor medicamentibus obsequens, febrile bilio-
sum fermentum per os aut alvum protinus expulit, et febre
veluti in ovo extincta, tertio, quatuorve die sanitate restitu-
it. Demum remittens epidemica febris sub variis inflam-
matoriis morbi laeva sece aliquando praestitit, anginam,
pleuritidem, pharyngitidem &c. mentiens; quod non semel
incautos delusit illedicos, qui repetitis vena sectionibus ex-
grum pro morbo jugularunt.

Ulemionius jam epidemicam febrem, licet ab initio ple-
rumque remittentem, intermittenti dein rhythmum fre-
quenter retulisse: sic praecipue se insinuat Dextero ab anno
MDCCCLXXXIV, et frequentius sequenti anno in cunctis quas
invenit provinciis, praesertim in boreali et occidentali Ara-
gonia plaga, in plurimis Algaris, Castella veteris, et ^{Bethuriae} ~~Bethuriae~~ oppidis, in Saminitano agro, et magna Bati-
ca colluctata parte. Intermitterium haec febris
anomala adeo fuit natura, ut non tantum cuncta eam
dem non servaverint intermittenti periodum, sed et

quam assumpserant facile mutarent. ~~Quod~~ Quotidiana
nonnulla, quartana plures, et tertiana tam simplices —
quam duplices plurima observatae sunt. Tertiana sim-
plex post solstitium aetivum in duplicem, et post aequi-
noctium autumnale in quartanam segregatione abiit. ~~Quo~~
~~et~~ eadem nec intermittens febris non raro visa est quo-
tidiana, tertiana et quartana typum promiscue re-
ferre, tam obscuram quavisque et ambigua pyrexiam,
ut dubium mihi subit, an plures huiusmodi anomala
febris, accessionales potius informes, quam verae intermit-
tentes dicenda forent; cum quotidiana et tertiana dupli-
ces nullo negotio in continuas transmutarentur, et ge-
neratim vernaes anomala accedente calore, et autum-
nales procrastinato frigore, legitimum continuarum remit-
tentium characterem sepe assumerent, quemadmodum ip-
sae remittentes, maxime autumnales, adveniente bru-
ma in regulares intermittentes sese nonnumquam conver-
tebant.

Plurima remittentium febrium symptomata intermit-
tibus communia frequent. Ois amaritudo, lingua alba flaves-
cente mucagine obducta, cibi fastidium, nausea, cordis an-
xietas et corporis lassitudo plerumque intermittenti febre la-
borantes egros continuo afflixerunt, saltem donec ~~primis~~
~~in~~ primis via probe expurgarentur. Frigoris tempore in-
scenam maxime praedibant artuum, dorii, lumborumque

dolores, anxiosa oppressio, sitis intensa, et vomendi conatus, modò
 inanes, modò flava pituita parum reicientes. Recedente fix-
 gore, dum spasm solvuntur, frequens erat vomitus bilis
 cum pituita mixta, et quandoque incera ~~per~~ praesentim
 sub Sirio, quo tempore enormem portante bilis copiam
 saepe evomitam vidi. Alias solvebatur alvus, et toto py-
 rexia decursu biliorum minorumque faciem caetio cum
 torminibus deiciebat. Demum pyrexia incrementum
 aequo pede inseguebantur lingua iacitas, sitis inepte,
 bilis, et intensa cephalalgia, agnos in delirium auro-
 poxi nonnunquam inducens. Haec erant harumce
 febrium praecipua symptomata, dum regulari gressu
 incedebant, nec illud natura adversabatur, si enim
 tuus vires intempestivâ sanguinis effusione praece-
 nebat, aut ejus conatus spernens primarum viarum
 expurgationi non opitulabatur, anomala non modò
 superveniebant symptomata, quibus aequi vita saepe in
 praecipiti versabatur; sed et post curatam febrem diu lan-
 guentes aequi, cibum abhorrentes, insomnes, aut, viro
 somnum capiebant, sudore diffuentes, in eandem aut
 deteriore aegritudinem relabi facile solebant. Infi-
 ciani tamen nequid, ipsammet temporis constitutionem
 aequo congruentiori methodo tractatos, quocumque com-
 muni errore, relapsi proclives fecisse; quare non pau-
 ci obtruncata febris repetitione consumpti in icterum,

hydroxem, astutidem, paralyisim, tabern, febre hacti-
cam &c. inciderunt.

Perniciosa intermittens febris, sat nimis apud nostras
frequentis, simulati adeo et proteiformis generis in hac
epidemiā fuit, ut plurimos in summum vite discrimen
conduceret, nisi ille medicus dolorem mali in adolem proximis ex-
piscaverat. Vidi cephalalgiam ita candelitex alternis diebus
absque febre revientem, ut equum ferre phreneticum
redderet: vidi podagricum dolorem ex acie a longo, sed mi-
ra febris paroxismo, ^{id est} exacerbatentem: vidi omnibus ~~characteribus~~
characteribus signatam pleuritidem, in qua singulis diebus, post
levissimum frigus, suppresso per horas aliquot spitu, pecto-
ris oppressio, febris et dolor notabiliter intendebantur:
vidi profusam biliosam diarrheam tertio quoque die vix
mutato pulsu recurrentem: vidi demum has aliasque tan-
tas aggritudine, quae non bene nota plurimum damni
attulissent, solius quinquina viram febrilem ex templo
cessisse. Ad idum vero magis fuit, et genus febris ex-
tremare, et quas egis stansbat invidias, avextere, cum ma-
lignior altera intermittentis febris species in primo pa-
roxismo simplicem modo vomitum aut cardiacam, mo-
do fugacem lipothymiam, modo levem soporem, aut spas-
mum, vel alia huiusmodi secum unice ferens, ingruente se-
cunda aut tertia acensione videntiam accessivam choleram,
vel apoplexiam, vel asphyxiam, vel tetanodicum rigorem,
quibus plurimos invidiose e medio sustulit agros.

Constitutio meteorologica ab anno MDCLXXX.

ad MDCLXXXV.

III
Siccam et fervidam aetatem anni MDCLXXX
sequutus est autumnus aequè siccus, initio calidus, dein
frigidus, et tandem gelidus, ventis borealibus praeex-
tim et agnitionibus perflatus. Hyems, quae incunte
anno MDCLXXXI. humida fuit, nivosiora et gla-
ciata, initio mense februario sicciorque devenit, sed
augustis martio frigore et siccitate, vento è septentrio-
nali plagâ potissimum aspirante, procellis crebra de-
cessit. Hyemem accepit vix solito frigidius, paulo hu-
midum, procellosum, ventis undique agitatum. Longè
aliter ~~est~~^{est} arida admodum et feruens fuit, licet pro-
cellis pariter, ventisque variis obnoxia. Autumnus de-
nique alterne tepidus et frigidus, aetati siccitate non
secundus, ultimo tantum mense, vensis è boreali in-
australem plagam ventis, aridam tempestatem
nebulis imbribusque temperavit.

Annus MDCLXXXII. initium duxit ab hyeme penuriam
glaciale et nivora, quae non minus siccà fuit ~~men-~~
se januario, ac pluviosa februario facta est. Vexis tem-
perata rida satis et tepida aprili mense, siccitatem dein,
maioresque solito calorem attulit, aequè constanterflan-
te Africo, ac hyeme Aquilo spiraverat. Zephiri venti
sequenti tempestate flantes sudam, fervidam et pro-
cellosam aetatem induxerunt. Aestatio siccitatem, ardo-
remque, quos dedit strabus, imbres quadrantebus tem-
peraverunt; mox vero dominationem sumens Aquilo siccum,

venterum, gelidumque peperit autumnum.

^{Memorata}
Relata aeris constitutio, quæ toti fere Hispanie obigit,
magnam annonæ caritatem ~~adigit~~ advenit. Præ imbri-
um penuriâ, præ fervidis æstatibus, præ ventorum impe-
tu, torrida et exsiccata tellus mætas, quas paucas gentes fu-
ges tulit. Oleæ, frugis, feræque arbores non satis irrigatæ
pluvii, et æstivi ardoris, brumalique frigoris intensitate
exaruerunt; hinc messis et cæterorum fructuum inopia,
quæ ab anno MDCLXXX plurimas hispanæ ditionis provin-
cias afflipit. Eodem ob causas æmentia pascula magnam
pecudum cæmentorumque stragem intulerunt; ~~quæ~~ ^{regavit.}
quamobrem gravis undique annona populos urit.

Oppositam prorsus temperiem nacti sunt sequentes an-
ni. Quamvis anno MDCLXXXII gelida ingruerit bruma,
vix annum attingit MDCLXXXIII in temperatam et paulo
eodem se venit tempestatem, modo à squilone, modo à phœco
sât fortiter spirantibus; et quemadmodum ventus, ita in-
constans fuit pondus atmospheræ. Rex accessit tepidum,
quod mense aprilis adeo siccum, rudumque fecit Ylustrum,
ut magis phœcus pluviosum, et ad solstitium usque æstivum
solis frigidius reddidit. Æstatis tam constanter serena
et sicca, quam calore et frigore varia, à squilone aut phœ-
co agitata plures ubique movit procellas, tonitru, fulgura,
et grandine horridas; quamquam barometrum, nec in-
fua viginti sex pollices descendit, nec viginti sex et dimi-
diom supergressum sit. Copiose exhiuit quadraginta tri-

49
um diebus pluvie summis humidum, nubilumque autem
tum non adduxere, temperatum tamen, cum Subolar
nus aut Aquilo benigne temperaspiraverint.

Huiusce anni verno tempore terribilis in Catalaunia
Principatu ²⁰⁰⁴ ~~epi~~ innumera armenta anthracibus
in longuā enatis interemit; eodemque vero, et sequenti
estate locustarum, aliorumque insectorum agmina ab
gona campos vastarunt: praenimis autem ~~autumni~~
autumni imbribus alveum ^{praeterea} ~~per~~ flumina Texas plu
xiomis in locis inundarunt, unde lacus, paludesque non
paucas circum oppida emeruerunt.

Humidior adhuc progressio autumno, et obrutilla on
gio extitit hyems anni MDCLXXXIV, et enim venti autum
nabiles adersi, Africus nimirum et Favonius valide afflaverint,
non modo ⁺ partem, sed uberiorem pluvie copiam apportarunt,
cum dies triginta vel tange pluerit, et vir quindecim diebus
intoto vere sudum prorsumque calum se conspiciendum probue
rit; ponderis autem atmosphaerae tanta fuit inconstantia, ut
mense Januarii altitudinis barometri differentia intra nyct
them erum dimidium pollicem ^{non semel} excederet; parum vero ninsit,
nec nisi ultra februarii dimidium gelavit. Secus autem ver,
quavis nimborum copia non fuerit hyemi secundum, nec
penè sol ante junium absque nubibus illuxerit, mense tamen
agili citrà morem frigidum nivibus et grandine abundavit.
Venti autem variè et stenuè decurrentes, quaedam pepere
runt procellas barometro parum proemnas. Aestas modicè
calida, siccasatis et exera, licet ventis undique perflata

non majorem quam progressu anno barometris intulit mutationem, ac non tantis fuit procellis facunda. Imbricum proventus octobris et decembris mense tetulit autumnus, qui nivibus, pruina et grandine fuit memorabilis; undem nubila, humida multum, et perfregida exasit tempestas, quam Cirius et Africus magnā vis spirantes calidiorum reddiderunt.

Ob pluviarum et nivis copiam, cum hanc vernus tepor congelavit, tanta fuit hoc anno fluminum alluvies, ut rivas longē lateque inundaret. Hinc plures, quam priori anno lacuna agros opprueverunt: hinc oppida multa paludibus circumdata. hinc urbes partim mersae, ut Hispali praesertim et Dextera accidit, quantum subteraneas cellas exundans Boetis et Tiberis aquis impleverunt: hinc pluvias ubique labefactorum aedium, aliorumque edificiorum praecipit lapsus, aut impendens mina, quam praecavere quanto citius oportuit. Hujusce anni vere velle^{re} pecus in Aethiopia regno epidemicam peripneumoniam partium est admodum furere, proditiq; iterum locustarum agmen, quod simul in Castellā novā Carpentanos ^{agros} campos voravit.

Ineunte anno MDCLXXXV niterescere coepit humale fignus, et licet ā februarii initio intensē recruduerit, pruina, gelu, et nivibus affluens, benignam iterum mense martio naturam induit. Inveream vero rationem servaverunt imbres, eo copiosiores, quō minus viguit frigus; quamobrem inconstans emeruit hyemalis tempestas oppositis peafstata ventis, etsi maximā parte nubila et satis pluviosa. Tunc gularius adhuc accidit ver, initio imbriferum et proter moxem glaciāle, ac sub finem siccum et aestuans. Ventus vagus

unde quaque impetuose afflans nubilum pterunq[ue] celum ex-
hibuit, et inconstanti admodum reddidit pondus atmospheræ
in solitis procellis concursa.

Vix quater per totam æstatem opertum nubibus celum
vidimus, cum sicca existerit tempestas pernoxo ventis et pro-
cellis agitata; calor vero assiduâ vicissitudine crevit, decrevit-
que, tametsi nunquam arduus. Autumnius agrie fore
sudus ac nubilus, procellis plus solito creber, siccus ratio, pa-
rumque frigidus octobrem et novembrem decurrit, Favoni-
o prius, et dein Boreâ potissimum afflante; rediens vero
Favonius decembri longè pluviosam adiecit tempestatem,
nebulis, pruina, et glacie non destitutam.

Isti ex prægressis annis plures in agris remanescunt lacus
paludesque, quamquam aliquod hoc anno ab hyemalibus
et vernis imbribus incrementum sumperint, æstivis ta-
men aridioribus, et succedente siccitate partim aruerunt, par-
tim ~~ex~~ computruerunt. Illapima ubique fuit horarum
fructuum inopia. et in Laminitano agro prope S. Clementis
oppidum locustarum exanem sub aprilis finem prodit,
quod intra nemora contentum, quin fugibus officeret, e-
varius.

Hæc est constitutionis temporum series ab anno MDCCXXX
ex meis meteorologicis ephemeridibus accuratè depropt[er]
quæ licet toti Hispaniæ haud communis, sed Matriti, ubi obser-
vata est, peculiaris dicenda idcirco videatur; verum tamen
quantum perquirere potui, eadem in omnibus fere Provinci-
is obtingit, ^{excepto} sublati majoris minorive caloris aut frigoris discri-

nime, quod à diversâ locorum positione proficiunt.

Epidemicarum febrium, quæ ab anno MDCLXXXIII
Hispaniam afflixerunt, natura.

In traditam hanc febrium historiam, et annorum in
quibus acciderunt constitutionem perpenderit, facile agnos-
cet gastricas biliosas, potius quam exquisitè putidas, ut vul-
gè appellate sunt, dicendas fuisse; nisi illas malis biliosas pu-
tidas nominare, quoniam brevi putrescebant humores
ob receptam ex primis viis in sanguinem putrem bi-
lem, cum sursum deorsumve reingestivè non eliminaba-
tur. Et profecto communiora, à quibus epidemica febres
ordiebantur symptomata; pyrexia nempe remittens,
pulsus mollis, capitis dolor, sitis intensa, sibi fastidium, oris
amaror, infusio, labii tremor, flavescens lingua spurcitas,
candis oppressio, nausea, vomitus flava et amara lymphæ
aut bilis sincera, et rubrum turbidumque lotium; nonne
biliosorum mali fontem in præcordiis nidulantem et tur-
gentem ostendebant? Et equis inficiis ine poterit ma-
terialem hanc fuisse morbi causam, cum cōspontè aut arte
sublatâ, febris in incubatulis jugularetur? Secus verò cum
biliosa cachectilia evacuatio procrastinabatur, totam ma-
li ferociam agni subire timebantur; nec sanitatem spe-
rare fas erat, nisi ubi putrescentis bilis dejectio criti-
con sudorem præcederet.

Ullaxima verò harum febrium pars, vere presentim
et autumnis, catharxosi particeps fuit characteris, quem

uida simul et frigida temporum constitutio illis impertiebat
 tur, ut notum maxime faciebant capitis gravitas, urina, tuius;
 Colores vagi, vomitus pituita bili admixta, et catharrus
 cuncta cunctam obtegens: quae symptomata plurimis in
 aegris experita sunt. Quapropter extra dubitalem videri, bili
 in praedictis cumulate et in putredinem prona, ac saepe cum
 catharrico humore complicata totam huiusmodi epidemia
 stragem acceptam reflexam dedere, ideoque remittentem hanc
 epidemicam febrem ut plurimum biliosa putrida generari, mo-
 do simplici, modo cum catharrico commisto adscribendam esse.
 Cuius vero umore haec febres malignae, ut pluribus placuit,
 nuncupata fuerint, non satis video. Fateor equidem non
 defuisse aliquas, quae, utpote in illarum historia diximus, cum
 ab aggressionibus insidias aegris stuerent, malignarum, aut
 potius iuxta putridarum nervearum nomen sibi vindica-
 runt; verum minimarum pars fuit, et aegrotorum
 magis, quam epidemiae conditioni natales debuit; cum
 illis et locis eragris praecipue obigerit, quibus praecedentium
 annorum sterilitas tantam annonae caritatem induxerat,
 ut miseri quicquid fruticum tellus offerret, nullo dona-
 rum à malis facto discrimine, pro fame versi cogeren-
 tur. Quamobrem pituitosi, pravi quoque humoribus latten-
 tia horum corpora, et labefactata jam, tam animi, quam
 corporis vires, priusque epidemicam febrem laborarent, pro-
 priam huius indolem et characterem adeo pervertunt
 textunt, ut minus ad biliosarum genus, quam ad pituitam

nervoso-putridam in magnâ anni M DCC LXIV. calamitate
 à Saurone Neapoli observatam, referenda videtur, eo de
 tior, quò pituitosa putrida colluvies biliosa predominabatur,
 quoniam debiliores homines aegrotorum vires citius exhaurie-
 bantur, nec cum syphthema facilius in collapsum ruebat, et
 tetrior humorum putredo eorum corpore depavebatur.

Infari quidem hæc licet simplici epidemica febris peresthia,
 vicia, et alia interna putredinis symptomata quandoque su-
 pervenire; at vero quantumvis ex istis febribus malignitatem ac-
 quere fas erit, id dumtaxat dicere possemus, facile à perversâ
 mediâ malignam reddi, cum id non acciderit, nisi quan-
 do non expurgata cacochilia, ut male credita inflammationi
 succurrebat, interpestivis venæ sectionibus vires prostra-
 nebantur; aut cum prejudicata malignitatis opinio alexi-
 pharmacis et calido regimine sudores urgebat, aut demum
 cum nec aegrotantium mundicie, nec aeris ventilationis sa-
 tis providebatur. Qui malignitatem in contagio ponunt,
 exempla præstare exhibebunt febribus epidemica per fami-
 liam propagata, ut inde malignam quo naturam evin-
 cant: verum tamen si medicos, si assistentes, si ipsosmet do-
 mesticos epidemicum morbum plerumque non contrahi-
 se animadvertant, facile agnoscunt, febri contagium non
 inhasse, nisi cum domus angustia et egestas illam infectio-
 nem effecit, et contubernales ipsius afflictibus reddidit obnox-
 ios.

Quæ cum ita sint, liquet, febrem remittentem, quæ per tot
 Hispaniæ provincias epidemicè grassata est, ad genus secundum

remittentium gastricum Selli, et plerumque ad biliosa
putrida cum catharro complicata speciem referendam esse;
nec maligna, aut equino perniciosa, nomine insigniendam
fore, nisi cum posthabita biliosa et catharrice cacochilia ex-
purgatione, locus male dabitur, ut tantum perniciiei gra-
dum pertingeret. Exsurgende unice sunt, ut diximus, febres,
que oppida egestate et famo vehementius verata invadentes, pau-
peres praesertim calamitatis jam penè consumptos insidi-
ose aggrediebantur, quas malignas quodammodo dicere li-
uit, et ad tertium potius remittentium gastricum Selli
genus pertinere credimus.

Intermittentibus epidemicis febribus eandem ac remitten-
tibus, quibuscum plerisque in locis reperiunt, biliosam, et
nonnunquam catharricam simul, naturam fuisse mini-
mè dubitamus; quippe quod, ut illarum historia constat,
eadem utriusque erant symptomata, quae natura conveni-
entiam arguebant; et ita parum altera ab alterius indo-
le abscludebat, ut invicem facillimè transmutarentur. un-
de frequens intermittentium febrium irregularitas ab ea-
rum nondum benè stabilito caractere maxime reperenda
videatur, cum pro informi typo inter utrumque ordinem velu-
ti incerte exararent. ~~At~~ Nec multum ipsarum curationi
obfuit haec incerti ordinis ratio, cum vis ullum in ordinandâ
medicatione dicamen afferret. Imò si aliter ordiebatur cu-
ratio, utpote si non satis expulsa putrescente cacochiliâ febrifu-
gon interpestive exhibebatur, aut fallaces tantum dabit in-
termittens febris inducias, aut citius se in continuam vertebat.

Verum quidem est intermittere has febres ^{en} ~~creberrimas~~ quam
remittentes vere perniciosas evasisse, cum illarum fluxus tan-
ta, et lavata adeo malitia, ^{ad} ~~ad~~ ^{redierunt} ~~perierunt~~, ut egros secundo vel ter-
tio paroxysmo inopinate e medio sustulerint. Perniciosam ta-
men hanc quendam intermittentium indolem, intus e-
cam natura earum a remittentibus differentiam cons-
tituere non epistimamus; magnam enim perniciem partem,
non tam epidemica constitutioni, quam peculiari locorum
conditioni pernicioso earum genio faventi, adscribendam
eorum; cum fere quotannis inter autumnales intermittentes,
quo in variis ditionis hispaniae regionibus endemica cense-
ri possunt, intermittentes perniciose obvia nimis sint. Quocirca
nulli prius, nec accuratius, quam nostri medici, Mercator ni-
minum et Vallesius, istiusmodi febrium proteiformem natu-
ram et scitiam descriperunt; quippe quibus earum omni-
bus aspectibus observandi et cognoscendi copia fuit. Nec pa-
rum forsam intermittentium perniciem in hac epidemia con-
tulit misera hominum sexa, qui illis precipue corripiebantur,
prout deinceps ab epidemica anni M. DCC. LXXXVI. constitu-
tione confirmari ostendemus.

Investigatio causarum, quae epidemiam produx-
erunt.

Epidemia febris, ^{eodem tempore} quae per tot Hispaniae provincias nonnul-
grassata est, quoque eundem ab anno M. DCC. LXXXIII. ad
LXXXV. ^{exhibuit} ~~repperit~~, ^{repperit} ~~repperit~~, constantem et
ubique locorum communem causam assignare oportet.
Non immerabor in eorum refutandam opinionem, qui epide-

miam hanc, ut et quotquot in illis indolis à fluxibus rerum
 annis nobis acciderunt, ab illa ^{ex qua} Hispanorum et Gallorum
 exercitus in ultimo Lusitano bello passus est, tanquam ~~ta~~
^{geminis} ~~flans~~ ^{originem ducere} ab ovo ortum autumant, ultro supponentes contagio-
 sum eius seminum late per Hispaniam propagatum, et
 nondum deletum, sed tanquam sub glebis, nescio quibus,
 sopitum, modo huc, modo illuc inopinato germinare. De-
 fectus veri contagii in hac nostrâ epidemiâ, et in plerisque
 quas ab eo tempore experti sumus, à contagioso illo semi-
 nis ^{originem} ~~ortum~~ non ducere satis evincit, ut aliis necesse non
 sit rationibus ostendere, quam prolixo imitatur funda-
 mento huiusmodi opinio, quæ nihilominus nimium apud
 plures invaluit; ~~procul~~ dubio procul quia ab epidemica
 cause investigatione facile se expedit negotio, quin opus
 habeat meteorologicarum constitutionum seriem et effectus
 longæ labore percontari.

Cum igitur nostræ, de quibus in presentiarum agitur, febres
 vere epidemice fuerint, neutiquam vero contagiosæ, res-
 tat, ut communem et occasionalem earum causam, non in
 supposititis contagio, sed in principio generali, et locis omni-
 bus epidemiâ oppressis communi inquiramus. Et cum non
 aliud se offerat epidemice producenda agitur, quam obser-
 vata meteorologica constitutio, propterea à temporum, tem-
 peraturæ, et annorum, non eorum tantum, in quibus vi-
 guit epidemia, sed et præcedentium constitutiones percur-
 re oportet, cum apud autores, qui & hac Medicina parte
 bene meruerunt, in confesso sit, constitutiones meteorologi-

cas, quæ epidemicos morbos antecedunt, maximam plerumque partem in illorum genesi habere.

Imbrium perniciâ, quam ab anno MDCC LXXVIII Aragonia Regnum experiri coepit, ex quo ab anno MDCC LXXX usque ad MDCC LXXXII extrema per totam fere Hispaniam evasit, sicca et exstucca tellus aridâ causâ induavit; fixabilis hinc in pulverem abiit, aut profundis illis rimis hincula devenit. Nec parva inducta est siccitas in aquis terris, quas exhausti fontes, et arentia flumina deseruerunt. Non diluta in terra visceribus salia, et inapiscata biimina excoxit et acris, ra reddidit deusens calor, qui anno MDCC LXXX mensibus junio et julio ultra trigessimum Reaumuriani thermometri gradum Martii ascendit, et parum absuit ut duobus sequentibus annis eundem gradum attingeret; unde magis magisque arfacta et indurata humus vix quidquam è sinu suo evaporare patiebatur.
 Nec magis autumnalis et hyemalis tempestas evaporatio- ni favit, cum paucas dederit pluviales aquas, quæ, præterquam quod aridam telluris superficiem agere ~~debuerant~~ emolliunt, acerrime statim frigore plerumque congelabantur, et si quis à receptâ humiditate vapores ^{generant} ~~gigni~~ gelida crustas co-
excebat.

Qui post annum MDCC LXXXII ariditati pristina succedit pluviarum proventus, oppositam priorum rerum conditionem induxit. ~~Ex~~ Tota aqua, quam exstucca humus aride haurit quousque arentia ex visceribus saturarentur, terras, salia, olea, biimina, dudum concentrata, et ab urente calore, gelatione, et vegetatione variè ~~fecit~~ modificata alluens et diluens,

mixtiones, effervescentias, et fermentationes multigenas fovit;
unde vapores et exhalationes innumera ortum duxerunt —
III^l quas veniens tepor ex humectis et paulo solo non nullo receptis
in atmospheram elevavit, atque aeratis cunctis auxit, abius tenui
usque diffudit, acioresque effecit. Nec desinit regnentibus annis
copiosa hac evaporatio, quam eadem causa sustinuerunt; imo
paludes lacusque, qui ubique ob exundantes aquas remanese-
runt, ulteriori et deteriori evaporationi locum dedere, cum
activus calor stagnantes aquas, et quae sub eis computresce-
rant, corpora in auras sustolleret.

Et hodiernâ die Physicorum et Chemicorum laboribus ap-
prime liquet, quae sint, et quâ proportionis mixta principia
atmosphaerici aerem constituentia; nec minus certo cons-
tat, quamplures secum atmospheram vehere aeriformes sub-
stantias, quas ex lacubus, rivis, fontibus, putrescentibus vegeta-
bilibus et animalibus &c. haurit; nondum ^{tamen} ~~vero~~ Chemici huius
huiusmodi substantias analysi submittere; ut diversorum
vaporum et exhalationum naturam, multoque minus corporu-
m ^{III^l} ~~III^l~~ pusculorum morbificorum, quae ex illis variè combinatis
oriuntur, indolem determinare possint. Quapropter praestantia
hac ardua nimis scautatione, in id unum animum intendam,
quod pro certo habetur, telluris videlicet multigena evapora-
tioni plurimos omnis generis morbos natales debere. Remi-
nem enim latet quot strages ab halitibus ex recens effusa
terra, ex subverso paludum solo, ex detectis horreis, puteis, fo-
ntibus, sepulchris &c. subito exurguntibus inducte sint; ^{III^l} ~~III^l~~
III^l ~~III^l~~ corruptos in maris litore magnos pisces putidas egide.

mias gemitur? Constat enim apud Medicos observatio vere et
autumno popularis morbos in genus humanum gravari; et
in climatibus temperatis facilius homines aegrotare; si marini
nis vespertinusque horis aetivo tempore, et sub meridiem in hye
me, corpus aeri diu et incaute exponunt; quoniam et illis an
ni temporibus, et hinc diei horis atmosphaera tepor humi exha
lationi, et nostrorum corporum inhalationi faveat. In vicis de
mum temperatibus longè rariore, quàm sub calido et udo
celo epidemias experiri, notum adeo est, ut plurimum mor
borum, popularium praesentim, ortus ac progressus telluris
evaporationi respondere videatur. Quaecumque ita sint, vix po
tuit non accidere, quod ab anno M DCC LXXXII epidemici morbi
magnam Hispaniae partem vastarent.

Cum vero remittentes et intermittentes febres pro aliis mor
bis contigerint, non ita liquet, ulm non dum nobis penitus in
notuerit, cui peculiari exhalationum indoli et naturae hi po
tius, quàm alii populares morbi adscribendi sint. Veniantamen
si Medicorum observationes ab Hippocrate ad nostra usque tem
pora consulamus, compertum habebimus, in pluviosis consti
tutionibus febres longas et putredines plerumque accidere; in
inconstantibus temporibus inconstantes et difficiles iudicari mor
bos fieri; et temporum inaequalitatem, ut Ballonius ait, putredinis
parentem esse. Constat praeterea topographica morborum his
toria, accessionales febres endemicas inestis terris lacubus obsitis
aut paludosis aquis scaturientibus, tam sub calido, quàm sub frigido
climatis sitis, non alio interveniente discrimine, nisi quod in pos
teriori febribus vere intermittentibus sine magis obnoxia, et in
priori intermittentibus potius vespertina, quae et curatu diffi-

ciles, et prave indolis in putredinem prona esse solent. Demum
quorquor melioris nota auctores & febribus accessionalibus, epi-
demice praeceperim, scripserunt, unanimiter testantur, eas in an-
ni constitutionibus valde humidis et tepidis, eo magis quo tran-
quilliores fuerint, epidemice potissimum dominari, quas et po-
tissi esse moris animadvertunt, quod eo huius temporis consti-
tutioni fungum inopia, aut vitiosa qualitas accedit. Quamobrem
cum fungum collectis in pluviosam incidit tempestatem, acce-
sionalis biliosa febris consequitur, quam novum febris ge-
nus credidit Sydenhamus.

Si haec effata medica cum iis, quae & progressis temporum
constitutionibus exposuimus, conferamus, telluris effluvia,
quibus tunc temporis feta inveniebatur atmosfera, accessi-
onales febres ~~productura fuisset~~ ex biliosorum pu-
tidarum genere productura fuisse liquabit. Partium an-
norum gelidas brumas, fervidas aestates, et vicissitudinem mag-
nam, humida nimium sequentibus annis prevaluit consti-
tio nec frigore, nec calore excedens, multum vero inaequans
et irregularis: Et bique locorum paludosa devenit tellus: ri-
vorum, fluminumque alluvio oppida plurima inundavit:
funges ab uda, sub qua saepe colligenda fuerunt, tempesta-
te non parum detrimenti suscepunt: ventis, qui varie
spirantes vapores et exhalationes undique importabant
et exportabant, longa crebro successit tranquillitas, aestate
praeceperim, dum terrae effluviis saturata^{at} erat atmosfera.
nulla igitur defuit conditio ex iis, quas accessionales febres so-
vere experientia didicimus.

Scimus praeterea solidorum laxitatem, organorum digestio-

ni interuenientium debilitatem, et quae ex his sequuntur, pi-
marum viarum cauiditates, humorum lentiores, et viscerum
praecipue abdominalium, obstructions, corpora nostra acce-
ssionalibus febribus subiecta magis reddere; et si omnia ita ma-
la hominibus accidere debuisse comperimus, ^{praesumptum} si ~~relatum~~ constitutionum necessarios effectus animadvertamus. Anno-
rum, qui nostram praecedunt epidemiam, stertilitas, quaeque
epinde tot populos preiit, graui anno, cum incolas et malis
vesci fangibus, et miserissima vivere coegeret, haud non effice-
re potuit, ut digestiones peruerteret, nutritioni obeset, vi-
res perfundaret, et animos consterneret. Magna et diuturna
nasequentium annorum humiditas et inconstans temperi-
es complemētum malorum miseris attulit. Sub graui dā
aqueis vaporibus atmosphera continuo degentibus illis, ve-
luti in vaporis balneo immersis, magna in coxum solidis
laxitas, et in digestionis organis debilitas inducta est. Hinc
chili cauiditas, bilis iners, humorum lentor, infarcta viscera,
vixium languor, corporis hebetudo necessarios consequi de-
buerunt. Temperiei inconstantia humiditati adiuncta, modo
inhalationi favens, modo perspirationi efficiens, et quomo-
documque excrementitios humores reuoluit, et cruditates
in primis viis stabulantes ad putrescendum disporrens, lan-
quida hominum et cachectica corpora putridis agnitudinibus
reddidit obnoxiora. Ergo cuncta in corporibus conueni-
unt disponentes causa, ut ea accessionalibus febribus, ex
gerere praesentim bilioso-putrido, et saepius simul catharro-
so, nasci pientis idonea constituerent.

Nunquam vero haec febres per tot Hispaniae provincias epi-
demica deuenissent, nisi generalis accessisset procathartica causa

superius potissimum exposita, quam febrilem aeris constitutio-
nem cum celeberrima Grantio merito appellandam judica-
mus. Præterquam enim quod dispositio illa corporis plurimos
et diversi generis morbos suscipere apta est, eadem ubique ter-
rarum in multis hominibus invenitur, quin idcirco accessio-
nales febres ~~propter~~ epidemicas pariat; cum tot sint regiones,
quas huiusmodi febres acris infestant, dum in aliis, et com-
munes valde sunt, et sæpe epidemicè dominantur. Simulta-
neus igitur disponentium in nostris corporibus causarum
et febrilis in aere constitutionis concursus ad accessionales
febres epidemicas producendas requiritur: et cum utrumque
ex relecta, et ex annotationum constitutione meteorologicâ neces-
sario eventum fuisse ostendimus; liquet, cur accessio-
nales febres potius, quam alii morbi per Hispaniam his annis
epidemicè grassata sint, et cur putrido-bilio genere fue-
rint; inconstans enim et pluviosa trium annorum tempe-
stas diuturne accedens incitari, fungumque sterilitatis, quæ per
digestionis vias et organa pervenerant, necessariū fuit, ut
precipue ~~bilis~~ hepatis et bili noxam inferret, et putrido-
bilioso characteris epidemicam febrem ignaret; eo magis, quò-
d' ætius retro annis constitutio biliosa communis adeo et
constans in Hispaniâ decessit, ut vix inflammatorii, exsipelati,
putridi, cathartici, exanthematici &c. morbi observentur, qui
bilis, aut redundantis, aut degeneris dominari non teneantur.
Hec mirus paret, cur cathartica colluvies biliosa cacochilia
sæpe adjungebatur, cum humida et inconstans temporis con-
stitutio cathartici maxime faveat.

Si hucusque allata perpendantur, ad idum sane non erit, re-
quentium quæstionum rationem reddere, videlicet; cur paupe-

res epidemica fuerint obnoxiores, utpote quibus ob rei famili-
liaris angustiam, nec boni succi alimentis in tantâ annona
caritate vesci licuit, nec vestimenta quoties maduerant, degene-
re, nec humidos ambientes habitus in humili et mulsâ ^{tec-}
câ domo vitare; quamobrem misera eorum conditio epide-
mica causa actioni observanda vit: cû agricolis infestior fue-
rit epidemica febris; quoniam subditi continuo laborantes u-
beriora et deteriora miasmata ab aere et solo pro ceteris hau-
xerant: cû remittentes febres in provinciis calidioribus, et in-
temperantes in frigidis potius ^{tae sint} dominaverunt; de maiorem
nimis in illis exhalationum tenuitatem et aeris meriam,
que altius in sanguinem infectionem ducentes febrem conti-
nuam forebant; dum in istis lentius principium morbifi-
cum in abdominalibus visceribus subsistens, non nisi statim pe-
riodis cauci noxam impetiebat: cû oppida in locis humi-
lioribus sita et exundationibus obvia maiorem epidemica sa-
vitiam luperint; nova enim putridorum vaporum scaturigi-
nes, quas coenosum post alluvies totum ubique, et saepe intâ ip-
sorum domos produxit, ~~aerem~~ ^{atmosphæram} atmospheram, ob loci humilita-
tem ventis minus periviam, septicis exhalationibus magis gra-
vidam reddiderunt; quare degentes in huiusmodi aere homi-
nes noxiis miasmatis, quibus suscipiendis retinendisque deve-
nexant aptiores, largius imbuendatur: cû deorum anno M
DCC LXXXV, licet precedenti, minus pluvioso, savius et latius epi-
demia propagata fuit, quod pluvium causarum concursui tribu-
endum reor. Cû enim reledens autumnus anni M DCC LXXXIV,
et hyems anni M DCC LXXXV imbris, nivibusque satis abun-
daverint non modo novam constitutioni febrili materiam his in
locis ^{præbuerunt} suggererunt, que epidemicus morbus jam ^{ce} inferat, sed et mon-

tuos tractus, quos loci situs et natura usque adhuc servaverat immunes, pluviarum tandem diturnitas, et permanens nivium copia humilioribus locis soli conditione consimiles fecit; unde eadem emergerunt noxia effluvia, quae ejusdem indolis febres generaverunt. Vex nimbosum et valde inconstans, initio citra noxam gelidum, dein vero solito calidius, pernicioses febres judicatu difficiles, et ad putredinem proniores adduxit. Siccitas et inaequalis calor ~~decoratio~~ stagnantes paludum aquas partim exhaerians, partim consumpsero, septicum miasmatum evaporationem ulterius fovit, quo adulescentem bilis acrimoniam intendendo, popularis morbos putrida magis biliosa indole donavit; cui haud parum procul dubio favit generalis horrorem fructuum inopia, cum nemo noceat quantum valeat ad putrem bilem, et corrigendam, et praecavendam, illorum fructuum acidogenae natura. Nec silentio praetermittenda est diuturna aeris tranquillitas, quo anno MDCC LXXXV, estate praesertim, generationem recurrens, quos calor aliunde eliciebat vapores, immotus in atmosphera retinebat; quo circa observatum est, et aliter accidere non poterat, regnante aeris tranquillitate longe plures epidemias febribus correptos decumbere, et decumbentes potius agrotare.

XI Quid vero et quantum longa nubidorum dierum series, quae maximam hominum annuam partem constituit, epidemia incrementis conculcit, licet deterrere non audeam, contulisse tamen asserere non dubitabo. Postquam enim recentia Puysslei, Ingen-Houzzii, Senebieri, et aliorum Physicorum et Chemicorum experimenta nos docuerunt, quantum valet lux solaris ad varias corporum qualitates mutandas, quantumque radiorum solis praesens aut abrens aspectus, diversam vege-

reddir, quodque saepe à longè diversis ab aere causis originem
trahit; aliter namque regnante epidemia omnes, qui in eodem
aere vivunt, populari morbo laborarent, quod experientia adver-
saria. Et multo minus ^{recenti} ~~magistra~~ antimeteorologicarum secta
accedere libet, qui sectus omni aëris influxu, soli corporum mor-
bus constitutioni epidemicas adscribunt, cùm praeter alias, qui-
bus hæc opinio premittitur, difficultates, rationem reddere neque-
at propagationis morbi epidemici non contagiosi in divitas sa-
pe regiones, ubi omnis ætatis, sexus, status, et temperamenti ho-
mines admixta, diverso admodum victus regimine utentes.
Quamobrem in hanc, & quã agimus, epidemicam producendam,
et meteorologicam constitutionem tamquam procatarticum
principium, et pravam corporum biliosam diathesim, tamquam
prosequendum, contraria opinor, eo libentius, quò non mult-
um abim à quorundam autorum opinione, qui febres om-
nes epidemicas biliosa natura participes autumant, cùm id
profecto suadeat videantur precipua ~~quæ~~ quædam sympto-
mata illis communia febribus, quas in diversis regionibus et
temporibus observatas novimus; ita ut biliosa nostrorum
corporum diathesis, universalior foret et pluvium, quàm
hucusque creditum est, morborum parens, pro generali epide-
micarum febrium materiali principio parum haberi possit;
quod à diversâ locorum naturâ, alimentorum indole, et
temporum ratione variè modificatum et evolutum, materi-
am suppeditat meteorologicarum quædam constitutionum pro-
catartice principio, ut biliosas epidemicas febres pariat, sed mo-
do simul catharticas, modo exanthematicas, raris inflammato-
rias, et sepius putridas.

Hæc medendi methodus epidemicis febribus
profuerit.

Si strages, quam huiusmodi febres pluribus in locis eiderunt,
X malignis idea, que non paucis arripit, favere visa est, felix ple-
rumque eorum terminatio, cum congruenti methodo tractaban-
tur, non morbo, sed medico malignitatem imputandam fore e-
vincit. Et profecto, quæries ob præconceptam inflammationem,
quam sanguinarii medici ⁱⁿ ~~in~~ omni febre centum videre di-
bi videntur, curationis opordium in his febribus à vera sectio-
ne duxerunt, eamque, alba causa cruorem obducentis specie
delusi, sapius iterarunt, perniciosa facile morbus induit
naturam ob septicum characterem, quem putrescens et non
expurgata primis viis materialis causa humoribus imper-
tuit, cui subigendo depressa sanguinis effusione nature vi-
res impares ^{nerunt} ~~deventurunt~~. Sane vero, si Medicus ingenti
cachochilia ~~intento~~ ^{populioni} intento, et nature conatibus
obsecundans, illam sursum deorsumque quanto citius extrudere
saregit, aut morbum in oro jugulavit, aut hic regulari gressu in-
cedens summum decimo septimo vel vigesimo primo die felices
iudicatus est.

Vis enim viri integra, et opportunis statim adputa medica-
minibus, crassiores, qui catharro-biliosam laborem contra-
perant, humores lenem coquens et per alvum eliminans,
tenuiores demum, qui alius fixerant, radices, sudore ex ter-
minabat. Hinc emetica, sive ex ipecacuanhâ, sive ex tartaro
potassa stibiatâ parata semel initio, aut iteratâ, exhibitâ, ple-
risque profuerunt, præmissâ tantum unâ aut alterâ phleboto-
miâ, si robusta et plethorica corporis constitutio eam exigeret.
Cum verò peculiaris agni conditio emesim vetabat, aut putre-
centis cachochilia, non tam in stomacho, quàm in intestinis tur-
gentis, signa aderant, repetita cathartica antiseptica per tartaro

^{acidulus}
 potas, ~~stomachicus~~, sulphas soda, tamarindi, ptisanæ regiae. sem-
 per aquis auxilio fuerunt, nec parum emolumenti multoties
 attulit purgantium huiusmodi cum emeticis conuulsiuum. At
 non facile ab iis desistere oportuit, imò protracto seri lactis usu
 purgante tamarindorum, aut trinitis aciduli ~~potas~~ potas vi-
 tute imbuti, ~~aliam liberam seruanda fuit~~ aut leuiter stibiaci, al-
 ius libera seruanda fuit. Quin enematis ex vero lactis melli-
 to, vel ex aqua, aceto et nitro, aut similibus confectis quandoque
 sollicitanda, quousque praeuiam uixis coctionis indicia, et pra-
 nuntia cunctos signa medici attentionem alio euocarent. Cum
 autem crisis per sudorem frequentior, ut diximus, et salubrior
 esset, si eo intenderet natura conatus, et praeter longum dilu-
 entem et diaphoreticum potum, efficaciori auxilio indigeret illi plu-
 rimum in opere critico opitulabantur camphora, nitrum, cas-
 carilla, serpentaria, murtia ammoniacalis, opidium virbi album
 nitro confectum &c. sub puluere, aut boli formâ praescripta, quae si-
 milia humorum ad peripheriam motui fovebant, spasmis et pu-
 tredini aduersabantur, nutuque vires, tunc temporis saepe febras,
 opportune subleuant. His praecipue indiguit febris, quo magis ca-
 thartice aut mucosae naturae particeps uberiori sudore efficacius
 excitando opus habuit, in simpliciiori enim biliosa, praeterquam
 quod criticâ diarrhœâ integre saepe solvebatur, cum sudorem pro-
 mouere oportuit, diaphoreticus potus, aut solus, aut cum aceto am-
 moniacali, sauis illi fuit.

Non alii ut plurimum opus fuit remediis ad remittentes epi-
 demicas febres medendas, dummodo eas ^{medicus} rationali quamprimum
 methodo aggroderetur; si vero primarium viarum expurgatio-
 nem praeratinaverit, aut ei parum inuiterit, vel si primum ma-
 li statum parui fecerint agi, ut eorum pluribus evenio, quo fe-

his invidiose adhibebatur; tamen in utroque casu cacochilia in sanguinem resorpta humorum dissolutionem induxit, tantumque virium tangorem, ut post illico propinatum, si vires sine-
rent, emericum, non alia præter corticem peruvianum salu-
tis anchora superesset; quem utrum cum camphorâ et casca-
rillâ, an cum acido vegetabili, aut sulphurico, vel abiter socia-
tum exhibere oporteret, magis minusve prærescentes hu-
mores et languentes vires designabant. Non parvam parti-
ter operitulis electuarium ex chinachina, sale absynthii, mu-
xiato ammoniacali, et tartare potassa stibiato confectum, quo-
ties et putredinem cohibere, et pituitorum lentorem unâ mi-
dere oportebat, quemadmodum in bilioso-pituitorâ, quam rehu-
limus, ex idemâ febre ~~et~~ opera premium fuit, utpotè quâ a
putrescente bile magnâ pituita copiâ involutâ in cacochimis
debilibusque corporibus oriebatur. Denique cum memorata
superius medicamina tantam febri remissionem induce-
bant, ut ea ab intermittenti naturâ propius abesset, solus cor-
tex peruvianus curationem absoluit, qui et post sanatum mor-
bum omnibus fere agis utilissimus aut necessarius fuit, ut fir-
mius convalescerent.

Cum agri plures à decimo ad decimum quantum diem conatori de-
venirent et difficile respirarent, mori fuit medicis quibusdam ad
vericatoria indiscriminatim confugere, ut cerebri pulmonumque
infarctum discuterent: eorum tamen non bene semper cessit
usus, præsertim cum vericatoria suppurationi committebantur;
quippe quod septicus cantharidum sal putridam humorum dissol-
utionem intendebat, cui cohibenda, potius quàm infarctum dissol-
vendo, eo sæpè in statu consulendum erat. Quapropter cum tor-
pentia solida stimulo egebant, sin apertior cantharidibus præfer-

re satius fuit

Silentio praetermittam frictions, pediluvia, foci, et alia auxilia, quae peculiariter quaedam symptomata postulabant. Duo dumtaxat addam, nimirum primo diarrhoeam, quae febres nonnullas judicavit, cum paulo protracta quandoque vi-
detur, male inde perimercentes medicos quidam inconsulto, sed non impune cohibuisse. Nec minus male actum cum dysenteria, quae post morbi statum his praecipue aegris supervenit, in quo-
rum curatione posthabita fuerunt emetica; licet enim haud citius cessaret huiusmodi dysenteria, non tam tamen cohibere oportuit, sed compescere, corrigendo putredinem viresque sustinendo; ut salubris fieret diarrhoea. Secundo: nil magis in votis fuit me-
dicis quibusdam praconcepta malignitatis idea obsecatio, quam statim ut petechiae aut milia in conspectum prodibant, malignum miasma calidis propellere iudicantes, quibus saepe et febri malignitatem, quam accere intentabant, et aegro mortem attulerunt. Petechiae enim et milia, in hac epidemia semper symptomata, non aliud agendum exercebant, quam emeticis et catharticis diutius insistere, aut memorata antiseptica largiri cohibere, prout in primo, vel secundo morbi statu apparebant.

Paxum tamen profuere tradita hucusque medicamina, cum simul congruo aegrorum regimini medicus et stantes sedulo non studuerunt. Aegroti induria lectique stragula frequenter mutare, ventilare quotidie cubiculum, pavimentum et cubile irrigare aceto, epurementa quam citò et procul e cubiculo extrudere, aeris infectionem antisepticiis suffumigiis cavere et corrigere, aegrum interdum extra lectum quandoque tenere, et quidquid demum ipsiusmet infirmi, cubilis, cunctaque suppellectilis munditiei, et aeris puritati conferre poterat, tanti fuit in hu-

jurce febris curatione; ut eorum rerum neglectus irator reddide-
rit cunctos medici conatus, ne febris in putridam perniciosam de-
generaret. quapropter ubi domus et rei familiaris angustia
cautionum illarum curam gerere facile non timebat, eo putre-
factionis et perniciosae febris non raro devenit, ut assistentes et
contubernales pessime inficeret.

Primas etiam in hujus febris curatione partes tenuis vegeta-
bilis et tenuis diata, quae mox ineunte marto adhibita, illi averten-
do saepe sola sufficit. Cremores panis, tritici, avenae, ~~cyfra~~, succo
limonum, aut citri, et saccharo conditi; gelatina gossulicaria,
uberiorum, granati; poma, ~~cyfra~~ cocta aut condita, pruna, fra-
ga, cerasa, granata, auxantia dulcia, prout ea tempus et locus
suppediabat, consequentioris alimenti et pharmaci vices in hac
febre gesserunt. Contrario autem carnium puscula, quae ma-
teruata consuetudo medicis saepius extorquebat, nunquam non
plurimum damni attulerunt; nisi ex juniorum animalium
carnibus omni pinguedine orbatis, et cum acidulis saponaceis
herbis coctis conficerentur. Pro potu vero nihil utilius expec-
tum est pota saccharo edulcorata, sero lactis cum tartare aci-
dulo pota parato et clarificato, ptisanâ ex hordeo, eodem tar-
tare et melle; limonata, aut auxantiorum dulcium succo aqua
diluto; et sub siccio omphacinus potus saepe omnibus antecelluit.
Nec aliis plerumque in hujus febris medicatione uti pro potu
necesse fuit decoctis aut infusis, nisi, dum avertenda putredini con-
sulebatur, vires simul sustinere oporteret, tunc enim serum lactis
vinosum, aut limonata cum vino mixta ceteris praeferi me-
runt.

~~Eadem methodo pro febribus remittentibus modo tra-~~
ditâ fuit intermittentium curatio. Eadem pharmacia, idem regi-

X
H

men, eadem diara, sed minus tenuis, urisq[ue] aq[ua] profecerunt,
et intermittentes ~~venales~~ ^{pernicioses}, quoniam ad chymum ^{conferre} necessum
foret, non raro exadiciunt. Nunquam vero ^{perniciosa} fuit, his
prætermisiss, aut non satis diu continuatis, perniciosa corti-
cem præbere; nisi paroxysmorum perniciēs ^{hunc} ~~illo~~ incumtantes ut
cogexer: aliter enim infida, inutilis, aut noxia huiusce corticis
virtus expectata est; vel enim suppressa febris statim à finito il-
lius usuredit, vel eius vim elusit, vel in febrem continuam,
aut peiorem alium morbum degeneravit, præsertim in rach-
algiam febrilem Sauvagenii, quam jam Buxaleus His.
paroxysmorum morbis annumeraverat; quæque, nisi larga bilio-
sorum humorum excretiones sollicitaveretur, obstinati cum
intermittente febre alternans, tandem agros letho saepe
tradidit, aut arthrum, præcipue superiorum, paralysi detento
reliquit, quorum plures salutem in thermis frustra qua-
rentes novi et docti.

At vero si prædictæ methodi ope expurgatio, ut par erat, pri-
mo viris, cunctisque humorum et viscerum vitis, quo corticis
perniciosa viui obstaculo esse poterant, sublatis, nihilominus
paroxysmi febriles perseverarent, tunc tunc illo viui licuit, neque
minus his quam cæteris intermittētib[us] febribus securo fuit
præsidio. At circumstantiarum varietas diversam corticem pe-
ruriam præbendi formam exegit. Intermittētib[us] ver-
nalibus maxime profuit salibus neutris, et succo aut syrupo
limonium sociatus; in autumnalibus sub æstivo calore opus quan-
doque fuit cum cum acidis mineralibus miscere; in æstivis
vero autumni imbutis, in oppidis valde paludosis, et in æ-
gri morbo aut miseria confectis præstitit chymachina cum sa-
pentaria virginiana, cortice aurantiorum, ^{mutato} ~~et~~ ammoniacale

mixta, modo in pulverem unice redacta, modo in vino aut aqua vite infusa, modo addita Dris Whyt corroborante tinctura. Nec alia praestantior methodus fuit ad trunalem quartanam exterminandam.

Favore equidem majorem solito corticis peruvianae quantitate ^{sage} adhibendam fuisse ut febris abigeretur; et quamquam hoc remittenti febris gavis parum tribui potuerit, plerumque tamen, aut praemature corticis usui, aut effata ejus viruti vitio potius vertendum fuit: quae utraque causa plurimum damni attulit, et funestiorum, quam suammet erat naturam, epidemiam fecit. Praeceptum enim chinæ ^{et chinæ} administratio, vel intermittentem febrem in continuam, ut diximus, convertens, plures, rationali methodo facile sanandos egros, in praecipiti posuit; vel febrem occurrentem in visceribus materiali causam cohibens, funesta egros intulit damna, qui, obstinatio recidit, vis, ictero, hydropo, macie et tandem consumpti, praecipitantia medici, aut impatientia sua poenas luerunt. Effectus vero cortex peruvianus, qui non alius plerumque in oppidis inveniebatur, quantum remittentibus et intermittentibus febribus noceat, fuisse est ut dicamus. Ulemuisse tamen expedit frequentes in hac epidemia perniciosas intermittentes febres occurrisse, in quibus chinachina una salutis anchora erat; quare hac effracta plurimi naufragium fecerunt, quos integra illius virtus incolumes in portum advenisset.

Tradita medicandi methodi faustus eventus extra dubium ponit, quas febrium epidemicarum statuimus causas et naturam, cum non alias medicatio nostra adimpleat indicationes, nisi quae ex illis mali causis et natura deducuntur. Ipsae confirmant intercurrentes morbi epidemiam comitantes, ex quibus praecipue recenseri merentur catharrus affatus, diarrhaeae, cholera, dolores colici, et variola; diarrhaeae autem et cholerae plerumque sunt, nisi inter-

quippe qui epidemia febri natura magis participes similem
medendi rationem porporceant. Diarrhoea et biliosa plerumque fuit
et salubris, nisi intempestive cohiberetur, adeo ut epidemica febris
egre prehenderet, quos illius ope provida natura biliosa cacochi-
lia exoneravit. Nec proficua minus expenta est cholera, quam
quam plus periculi portendere videretur; dummodum illi nec ~~forte~~
num nec calcau illudico inconsiderato ^{adhiberet} ~~ingereret~~, sed putrescentis bi-
lis fluxum, et agri vires prudenter sustineret. Colicos dolores,
quemadmodum & rachialgia febriosa supra meminimus, emetica
et purgantia mitiora opportunè administrantur ^{ta} ~~ta~~ constanter suble-
vantur, quoties vero medicus futuram inflammationem pa-
vero, solis emollientibus et oleis, posthabita biliosorum humo-
rum evacuatione, intus, diuturna evasit colica, quam non semel
doli morte terminatam, cum medicus eadem inflammationis
ideā adductus vena sectionibus indulsit.

Sicut relati morbi estate et ingruente autumno epidemicam fe-
brem passim comitarentur, ita hyeme et ineunte vere catharaxi
affectus accenserunt. Simplex catharaxa febri, mixis in Baetica,
senior in dragonia, epidemicam precessit, ipsamque ubique in-
seguuta est statim ac febris humiditati admixtum catharaxa-
lem colluvium fovit. tanta fuit utriusque ^{et} ~~et~~ febris affinitas, ut vix
aliud in earum vite institienda medela dictionem interfuerit,
quàm quod catharaxa ~~simplicis~~ curatio, post satis expurgatas
primas vias, sudorificis paulo amplius insistere portularet, inter
que praeponi meruerunt camphorata atque antimonialia; et cum
materies catharaxa pectus subito oppressit, primas praeter ceteris re-
nuerunt tartus potius indicatus, aut opidium stibii sulphuratum
rubrum; eo quod omnibus simul indicationibus satisfacerent. Hac
tamen notoria affinitas non obstitit, ne adversis egi rebus
longè aliter à quibusdam medicis catharaxa febri tractata.

tua. Cū enim sub pleuritidi, peripneumoni, aut acuti rheu-
matismi specie sepe appareret; plures delusit, qui vere inflam-
matorum morbum subigendum existimantes, sanguinem illi-
cō profuderunt, et dum jam devictam ire inflammationem isti
exultabant, putrida superveniens gangrena comminosa exo-
ris eos serō nimis admonuit. Communis namque febrium epi-
demiarum, omniumque fere id temporis intercurrentium mor-
borum conditio fuit, ut tanta illis sanguinis effusio malē cede-
ret, quoniam succumbentibus statim viribus nullam penē mor-
bificorum humorum coctionem sperare fas erat; sed exarsens in-
dies putrida eorum dissolutio funestam in cerebro aut pectore sta-
sim perire solebat.

Variola demum anno MDCC LXXXV vere, aestate, et autumno
ita per universam fere Hispaniam debacchata est, ut innumeras
quas ubique intulit stragibus, gentium animos, jam nimis ab e-
pidemicā febre territis, vehementius consternaverit. Inficias i-
xi nequit huiusce anni variolam, utpotē epidemiarum febrium
caractere donatam, magis non raro egis portendisse periculum,
et mediis negotium facerisse; cū biliori generis febris, quae eam comi-
tabatur, in putridam ~~facile~~ facile degenerans, malignam illi in-
dolem impertiretur; unde lachrymantia pustula in pluribus appa-
ruerunt: in aliis fatiscens in clementi tempore variola eorū con-
vulsionibus, sopore, aut catophrēa extinxit: in nonnullis suppu-
ratione tempore diffuens undique gangraenosa tabes horrendum vi-
ta finem imposuit. Sic praesertim accidit, cū medicus indolem,
quam variolosa febris ab epidemicā mutaverat, non nesciens, aut
spernens, bilioram cacochiliam ab initio evertere, et putredinem
in tempore praecavere praetermissit. ~~Panda emissa et purgatio~~
~~anti-epidemicā, et huiusmodi remedia.~~ Non aliam enim variolosam epi-
demiā novi, in quā utique huic indicationi adimplenda diutius

insistere oporteret, nec cuius felicem eventum posset exspicere me-
dici sibi certius polliceri. Prinde emetica et cathartica antisepti-
ca, mitia ac saepe iterata, non modo febris violentiam compescerant,
sed et variolae eruptionem, incrementum, et suppurationem mira-
biliter juvabant, septique fomitis expulsiore^m antevertebant: et
si quodam nihilominus putrida symptomata apparebant, ut non-
nunquam, aetate praesertim, evenit, haud arduum erat ea acido-
rum, modo vegetabilium, modo mineralium, et corticis peruvia-
ni administratione continere: quibus sane auxilio magnopere pu-
tridam variolam, et carbunculosa pustulas non semel ad perfec-
tam suppurationem perducere valui.

At vero irrita cuncta flexerunt medicamina cum medici inocula-
torum regimen prevererunt, quod, etiamsi omni variolae summo
proficuum credam; nulli tamen quam huic utilius et necessarium
magis fuit aegrotos diu, et saepe noctu, extra lectum tenere, libe-
roque aeri exponere; cum deliria, convulsiones, anxietatem, pedys-
phineam spasmodicam hoc uno remedio illico compescuerim. Hanc igitur
medendi rationem insequutus, sancte anxere valeo, ex cunctis
et numerosis, quorum ~~cunctis~~ in ea epidemia curam habui,
variola affectio, unam dumtaxat amisisse puellam, qua ob adver-
sam a multo tempore valetudinem, eo jam desperati status pervene-
rat, ut quin passa fuisset variolam non diutius forsan vixisset. In-
tercurantem ergo morborum indolem, quaeque illi profuit, medendi
methodus, non modo putrida-bilivam epidemicarum febrium natu-
ram ulterius evincunt; sed nec ambigere sinunt, tantum terroris
et damni illarum non fuisse epidemiam, si exposita superius cura-
tio, quam oculatio^{ur}es, medici amplexi sunt, ceteris auxiliis et.

Appendix febrium epidemicarum anni M DCC LXXXVI.

Quamquam ejusdem generis febris hoc anno aequo ac proceden-
tibus per eandem fere Hispania provincias grassata sint; oportu-

nibus duobus harum historiarum seorsim tradere, et quia diversa
partium fuit anni constitutio, et quia aliena accesserunt cau-
sa, quae epidemica scitiam notabiliter auferunt.

Quos attulerat Favonius imbres et glacies mense decembris
anni MDCC LXXXV, sustinuit et intendit Aquilo ineunte anno
MDCC LXXXVI, ita ut mercurius in thermometro Reaumuria-
no tres et dimidium gradus infra 0 descendere. Transacta vero
tertia hyemis parte, quamvis Aquilo dominatum pariter tenuerit,
sicca, temperata, et tranquilla nimis devenit tempestas, quam Af-
ricus et Zephyrus repidiorem adhuc, sed pluviosam, sub bruma fi-
nem reddiderunt. Nubilum tempus sexona duplum fuit, rara
licet nebula appaerint, et quater tantum, sed bis abunde, mixit.
Ascensus descensusque mercurii in barometris tanta exstitit inconstan-
tia, ut saepe viginti quatuor horarum spatio lineas quatuor differentia
excesserit, et die tertia januarii novem fere lineas diminuerit. Ver-
~~um tamen~~ tam nimis initio frigidum, quam sub finem soli-
to calidius, copiosis et scaturit pluvii ad ultimum usque traxerunt, in
quo siccum et sudum devenit. Ventis varie admodum, sed placide spi-
rantibus, magna in atmosphæra pondere inconstantia observata
est; et diebus vigesima quarta et vigesima nona apparuit ad septen-
trionalem plagam aurora borealis.

Siccum valde et aridum statum frigidum nimis quandoque in-
terpositi dies plus equo temperaverunt, quemadmodum ventis undique
flantibus ventorum admodum dies longioris et feruida tranquillitas
crebro et subito excepit. Assiduam fere celi serenitatem una tan-
tum hic turbavit procella, sed tonitruis et fulminibus horrida; nec
frequenter alibi fuerunt tempestates. Primam demum autumnii
medietatem siccam, sudam, tepidam, et ventis variam, dominatum dein
sumens Favonius in udam, patulo frigidam, et nubilam valde conver-
tit. Diversa barometri elevatio in toto autumno tredecim linearum
spatium mensa est, et decima septima octobris die aurora borealis in

seprentatione prodit. Hinc anni extitit constitutio à præcedentibus satis
abecans, calore et humiditate inferior, frigore et inconstantia superior,
nullis sese perflata ventis, ac procellis destituta.

III In hac tamen utcumque diversâ anni constitutione, non modo
eadem apparuerunt epidemica febres, sed numero plures, et indole
neguiores. Mensis Januarii glaciata fignus epidemiam egre placâ
venit, cum jam februario intermittens febris ingruere cœpit, quam
illico remittens insequuta est. Utraque vere plurimum in Italia,
tamque propagata maximam Hispania partem occupavit; sed
quâ vi plexoque pagos invarit? Quâ sevit ferocia? Testes præci-
pii sint Abgaria, Alanchia laminitana, Complutensis campus
in Carrellâ citeriori, Campi Gothorum in ulteriori, et maxima
Bethunia et Barica pars, ubi oppida non pauca penè depopulata
est. Nec prætereunda clades, quas ^{Pallantia} ~~Palencia~~ ^{Senica} ~~Senica~~ ^{Pace}
~~Augusta~~ ^{Augusta}, Hispali, Castagine novâ, aliisque urbibus edidit. Si
quando malignarum nomine insigniri meruerunt huiusmodi
febres, has profectò anno MDCC LXXXVI plures apud populos ma-
lignas aut perniciosas nominare licuit. Quamquam etiam ejus-
dem ac præcedentibus annis generis fuerint, bilioni nempe pu-
tridi, et nonnumquam simul cathartici; nihilominus deliria,
convulsiones, lethargi, spasmi, cardialgia, icterus, aphra et angia-
na gangrenosæ, petechiæ, vitices, paratides symptomatice, an-
thraxes, et bubones, quibus non modò continua remittens, sed et
intermittens febris non raro comitata se iustit, nervoso-mali-
gnum, nè pestilentem dicam, quem epidemia induerat, transac-
torem satis patefaciunt.

Cui vero eò malitia hoc anno proceverit epidemia, à solâ me-
teorologica constitutione repetere hæud æquum iudico; Non infi-
ciat hoc inconstantem valde huiusce anni, et irregularem temporum

constitutionem deteriores epidemias febribus characterem im-
pertiri potuisse, cum sciam aethras et subitas temporum vicissi-
tudines graviores, et iudicatu difficiles morbos parere; vexum
tamen cum generalis penè extiterit eo anno in Hispaniâ tempo-
rum inconstantia, quin epidemia malignam adeo indolem na-
ta fuerit, nisi in uribus, oppidis, et pagis, ubi alia simul conve-
nerunt causas, malo vires addere capaces; opera pretium du-
co, et harum precipuas in medium proferre, et quid in augen-
dam febrium ravitionem influxerint, investigare.

Maligniorem igitur operata sunt epidemia loca illa in quo-
rum humilis solo imbrium copia et fluviorum alluvies confusen-
tes aquas in lacus paludesque praecedentibus annis congeruerant,
vel vatum depressiores vicos, domorum^{que} caveas inundaverant.
Cum enim stagnantibus his aquis evicandis nullatenus, aut
non satis provium sit, quæ à duobus retro annis cumulari
remanserant, mox ex sereno calore putraverunt; et cum
non tantus fuerit hoc anno pluviarum proventus, evaporata à
Sicco et ventis magnâ aquarum parte, canonum restitit solum, quod
noxios magis emisit vapores, utpote putridis exhalationibus et hydro-
genio carbonato magis repleto, minusque aquâ diluto. Huiusmodi
effluvia, postquam ventus in auxas sustulerat, longa succedens ae-
ris tranquillitas in atmospharâ veluti suspensor diutius retine-
bat; quomodo enim miseris hominibus mephiticâ atmospharâ du-
rum circumdatis, ut malignioribus agrotarent febribus non pos-
sunt non accidere. Maligniorem adhuc aeris infectionem, hominum-
que languorem, non parum fortasse adjuvit raritas procellarum,
quæque ex eâ arripui potest, atmospherica electricitatis penuria;
cum notum sit, vigente tempestate et aerem purgari, et vegeta-
tionem augeri; quapropter animalis vires, quantum saltem cum ve-
getabili convenit, languidiores debuit.

Secundo, annona caritas, quæ ob relatam ^{superius} sterilitatem oppida plurima vexaverat, illa seorsum hoc anno ^{oppressit} floruit, quibus
 ††† epidemica febres præcedentibus annis magis ingruerant. Et
 nim cum non paucos jam agricolas e medio tulissent, pluresque
 languentes et valetudinarios reliquerint, impares magis laboran-
 dis terris quotannis devenerunt coloni, adeo ut defuerint passim
 hoc anno qui viderent, et qui meterent; quare nec paucis fructibus
 quos agri dederant, collectis, eo quibusdam in locis devenit rerum
 omnium inopia, ut pauperissimi incolæ, nec indusium quo corpus
 regerent, nec stramineam, ubi cubarent, culcitram haberent, nec
 aliud ferme illis, quàm silvestres fucus, herba, et radices, alimen-
 tum subseret. Itaque seminudi et inedia consumpti in domorum limini-
 bus, viis ^{que} publicis strati, et semianimes mendicantes conspiciabantur.
 Cum autem illos temporis injuria, aut extrema debilitas continere se
 domi cogerit, ægrotum statim cum sario in miserissimo et immundo
 cubili decumbentium putidi halitus, et ægri vitii morbos, et
 sanis ægundinem iniecerunt. Nec ulterius peraginare expedit,
 quantum ex ab earum conurbationum concursu ingravata fuerit e-
 pidemia; cum historia calamitatum, quæ provincias ferro et incen-
 dio vastatas, urbes obvias, populos diuturnâ sterilitate oppressos
 adiuvantur, notum satis superque fuerant, quos valeant rei fami-
 liaris angustia, domorum infectio, paucus victus, et fames epide-
 micos malignosque morbos adducere.

Deplorando huic plurius oppidorum statui tertia accessit cau-
 sa, defectus nimirum assistentium, medicorum, et medicaminum,
 quæ eorum mala plurimum exacerbarit. Trium annorum epide-
 mia, quæ illa haud parum depopulata fuerat, diu hoc anno eo in-
 tensior, vix reliquorum incolarum uni pepercio, unde omnibus fe-
 re in eadem auxilii necessitate constitutio, nemini alterius curam

gerere fas erat. Medicis plurimis ab ipsa met epidemia languen-
tibus, aut fato functis, qui supererant, nec semel inviseris, quo-
minis curandis agis sufficiebant. Exhausta necessarius medica-
minibus pharmacopolia nullam, aut non nisi cariorum et
inertem, chimam ^{chilam} suppeditabant: infelices igitur aegroti congrui
is alimentis, necessariis remediis, omnique solamine destituti in
deterius quondam vivebant, donec tandem inevitabili fato succum-
berent; illi praesentim, qui perniciosi febribus detenti efficaci ca-
rebant corvica peruviano, in quo unica erat salutis spes.

Quanta fuerit in his angustis populorum consternatio, quan-
ta animarum abjectio, haud facile concipiet, qui pargos vicique in
tantâ calamitate constitutos non inviserit. Et perinde epidemia
et ingravescente continuo miseria attitis jam incolarum et animi
et corporis viribus, tantum eis terrorem iniecit, quo ventus hoc
anno recruduit febris; ut quamprimum huius praesentia expe-
riebantur symptomata, animum praesentis desperarent. Cae-
cens in dies populorum excidium, superstitum consternationem
adeo intendit, ut perterritus eorum animus supremum ibi vitae
diem ubique in statu exasperaret; praesentim cum toto hoc anno
subitanea mortes frequenter acciderint. Si ergo metus et terro-
ris vis in tantum malignitatis gradum mortis quocunque evehe-
re capax esset, ut non deperirent medici, nec infirmi subelli, qui ipsius
met peritis salutem illi soli imputare non dubitarent, quo peris-
is iure asserere fas erit, magnam huiusce anni febris malignitatis
sue partem eidem acceptam debuisse. Quoniam et plures subitanei interi-
tus non aliam forsâ causam proximam agnovissent, quam sub-
itam consternati animi oppressionem, satis superque validam, ut
languentium à progressis febribus hominum remissionem vitam
repente extingueret.

Quarta haec causa tribus prioribus ~~et~~ superaddita, cum
ad malignissimum morborum characterem epidemia ex natu-
ra sua benigniori impuendum ^{abunde} ~~et~~ sufficiat, consulto prota-
mittimus politicas causas, quae licet publicam auferunt calamita-
tem, eas tamen nec nostra intereat, nec decorum aliis foret
referre. At adductis verbis causis, plus quam à meteorologica an-
ni constitutione, de exaratione febres haec indolem mutatas eo-
se, in dubium vertere non sinit malignitatis harum mensura
illarum causarum intensitati respondens, cum eo benignior fu-
rit epidemia, quo oppida quae invasit, stagnantibus aquis exhau-
riendis magis providerant, et quo rebus victui et medela neces-
sariis minus indigebant, quapropter urgens sollicitudo non ita
eorum ac ceterorum animos angebat. Nec minus ad argumeto
est urbitum malorum solatium, cum miserabilium populorum
deolationi et egestati suppetia late sunt. Quamprimum horrenda
epidemia clades, eamque ferventes cause plurimo Regi nostro in-
notuerunt, pauperum necessitatibus ex propriis ^{municipalibus} ~~locis~~ bonis, re-
gionisque araxis subvenire iussit, medicos qui eorum curam suscipe-
rent, ubi deerant, mittendos providit, selectumque corticem penu-
viarum ex regio pharmacopolis populis suppeditavit. Paxem, Re-
gia ad instant, Optimates aliqui clientibus suis opem tulerunt, et non
alius opus fuit auxilio, ut mutata illico mali facie cuncta pernici-
ei symptomata evanescerent, ac febres, quae remediis omnibus
superiores videbantur, congrua posthac, et methodica curatione
cederent: unde liquet, malignitatem in febribus extrinsecus advenis-
se, et quod unquam eo malitia procedisset epidemia, si, ut aequum
erat, populorum exumbris et miseria subventum in tempore fu-
isset. Sed haec est infortunata pauperum conditio, ut eorum gemitus,
utpotè oppressi et despecti, Principum et Magnatum aulas tandem ingre-
di, et tardius exaudiri consequantur.

Quo ergo distinguenda sunt tempora in tradenda harum
februum curationis historiam. Priusquam populis rerum omnium
inopia preesset subveniretur frustra a medicis in febrium maligni-
tate compeccenda allaboratum est, cum illis, nec quibus mali cau-
sas oppugnarent, nec quae morbi viribus opponerent, arma subes-
sent. Quapropter languida et auxilii orba natura, aut febris coacta
succubuit, aut si quando victrix mortem effugere potuit, languen-
tem duxit vitam, quae iidem continuo hostibus obessa, in eorum tam-
dem ditionem se dedit. Postquam vero meliori populorum sortis con-
sultum prorsumque esset, viro alia quam praecedentium annorum
curandi methodo opus fuit, ut febris, si intermitteret, cum remis-
sione subigeretur: non alio intercedente discrimine, nisi quod,
quemadmodum copiosius prius annorum viarum tentor, quem indiges-
ta et pravi succi alimenta genuerant, emetica incurstantes
exegero; ita ingenti ab amonacacitate, et animi consternatione
inducta debilitati herosius roborantibus et antisepticis medicamen-
tis quanto magis occurrendum fuit, ut et labentes vires sustinere,
et imminentem putredinem cohibere valerent. Ideo nunquam
magis salubri victui, purificationi aeris, domuum ventilationi,
cubilis, lecti, indusioium, et corporis munditiei sedulo studere o-
portuit; nec unquam epidemico febribus noxior quam hoc anno
evasit vena sectio, cum debiles vires ita vim perfundaret, et quas
in votis erat compeccere, inflammationes intenderet, utpote ab a-
crimonia putrida originem ducentes. Selecta autem ~~quingenta~~
~~achinachina~~, ut absolute necessaria, ita peraxo impar male
remedium fuit, dum modo tempestive adhiberetur, et post cura-
tam febrem eadem cum aperientibus tonico sociata ~~et~~ agri satis
diu uterentur, ut quas alie in visceribus malum fixerat radiceo pfe-
nitio extirparet. Aliis enim diuturnarum febrium reliquis pe-

porcipis febribus damna producebant, vel febribus proclivem ~~ad~~
reddebant naturam, ut levi quocumque commisso errore in eadem
illico relaberetur. Pluribus autem impossibile gens fuit, ut fre-
quentes in victu, vitæque regimine errores non committerent;
cum eos, quorum indigentia ultra morbi terminationem abunde
opitulatum non est, summa rei familiaris angustia, nec congruen-
ter nutiri, nec ab aeris influxibus satis defendi, nec pacato esse animo
sineret; quamobrem nulla medicorum cura huiusmodi aegrorum
relapsus præavere valuit.

Quo parim vere anni MDC LXXXVII repullulaverunt febres in-
termitteutes, pertimescendi locum dederunt, calamitatibus populo-
rum nondum finem impositum fore. At cum siccior et salubrior
huiusce anni constitutio procatactica epidemica causam con-
pescuerit, et majora abunde fructuum ubertas, ac mediocri saltem
ubique mensis, quæ annonam temperaverunt, pauperibus ut satius
nutrissentur, facultatem dederint; quædam tantum epidemice vesti-
gia vidimus in eis præcipue locis, quæ febres ~~ante~~ ^proxime oppresserant,
quorumque incolarum animos perpensa ærumna nimis adhuc an-
gebant. Verebantur tamen ceteri, ne autumnales ipsius anni tem-
pestuosæ imbres, et magna quorundam fluminum alluvio, quæ ter-
ras nonnullas longe, latèque inundavit, oppida diruit, collectoque
fructus obsequis, novas foverent febres, quam a recentis tranquillita-
tis spem ^{admiraretur} evertèrent. Quod profecto vereri æquum erat; nisi recen-
tium calamitatum memoriâ, ut imponentibus malis maturius
obviarent, cautiores ii fierent, quibus publicæ salutis cura
incumbit.

Jacobi Bonelli medic. Doctor.
Historia Februm Epidemicarum &c.
1773